

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE LITERATURA MAGHIARĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE HUNGAROLOGIE

**Tarnóczy István și literatura maghiară
devoțională în sec. al 17-lea**

REZUMAT

Coordonator științific:

Prof. Dr. Gábor Csilla

Doctorand:

Kónya Franciska

CLUJ-NAPOCA

2012

CUPRINS

I. Introducere: scopul cercetării	Error! Bookmark not defined.
II. Literatura devoțională (meditații) în sec. al 17-lea. Sinteza cercetărilor anterioare.....	Error! Bookmark not defined.
Aspecte metodologice.....	Error! Bookmark not defined.
II.1. Cercetări anterioare.....	Error! Bookmark not defined.
II.1.1. <i>Problematika genului literar (meditație)</i>	Error! Bookmark not defined.
II.1.2. <i>Literatura devoțională ca „literatură uzuală”</i> ...	Error! Bookmark not defined.
defined.	
II.1.3. <i>Teme de meditație populare</i>	Error! Bookmark not defined.
II.2. Metode folosite în analiza textelor literaturii devoțională și în interpretarea operelor lui Tarnóczy István	Error! Bookmark not defined.
II.2.1. <i>Fundalul teologic și temele meditațiilor</i>	Error! Bookmark not defined.
II.2.2. <i>Tradiția iezuită</i>	Error! Bookmark not defined.
II.2.3. <i>Traduceri</i>	Error! Bookmark not defined.
III. Tarnóczy István (1626–1689)	Error! Bookmark not defined.
III.1. Date biografice	Error! Bookmark not defined.
III.2. Operele sale și operele atribuite incorect lui Tarnóczy	Error! Bookmark not defined.
not defined.	
IV. Operele latine ale lui Tarnóczy István.....	Error! Bookmark not defined.
IV.1. Necrolog: <i>Oratio</i>	Error! Bookmark not defined.
IV.2. Manual: <i>Philosophia</i>	Error! Bookmark not defined.
IV.3. Serie de elogii: Biografia Sfântului Ștefan, Sfântului Emeric și a Sfântului Ladislau.....	Error! Bookmark not defined.
IV.3.1. <i>Idea coronata sive Vita S. Stephani primi Regis Et Apostoli Hungarorum</i>	Error! Bookmark not defined.
IV.3.2. <i>Princeps Angelicus, sive vita S. Emerici ducis Hungariae</i>	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
IV.3.3. <i>Rex admirabilis, sive vita S. Ladislai Regis Hungariae Historico-Politica</i>	Error! Bookmark not defined.
V. Între două limbi: traduceri	Error! Bookmark not defined.
V.1. Giovanni Bona: <i>Manuductio ad coelum</i> – două traduceri paralele	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
V.1.1. <i>Diferențe în conținut</i>	Error! Bookmark not defined.
V.1.2. <i>Particularități lexicale și stilistice</i>	Error! Bookmark not defined.

V.2. Nagy mesterség a jó élet	Error! Bookmark not defined.
<i>V.2.1. Diferențe în conținut</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>V.2.2. Particularități lexicale și stilistice</i>	Error! Bookmark not defined.
V.3. Concluzii	Error! Bookmark not defined.
VI. Cărțile devoționale ale lui Tarnóczy István scrise în limba maghiară.....	Error!

Bookmark not defined.

VI. 1. Titkos értelmű Rósa.....	Error! Bookmark not defined.
<i>VI.1.1. Bazele și răspândirea Rozariului</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VI.1.2. Rozariul scris de Tarnóczy</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.2. Holtig-való barátság	Error! Bookmark not defined.
<i>VI.2.1. Instrucțiuni adresate părintelui spiritual, bolnavului și celor din jur</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VI.2.2. Rugăciuni pe patul de moarte și înainte de execuție</i> .	Error! Bookmark not defined.
not defined.	
VI.3. Jó akarat.....	Error! Bookmark not defined.
<i>VI.3.1. O sursă posibilă: Heliotropium de Jeremias Drexel..</i>	Error! Bookmark not defined.
not defined.	
<i>VI.3.2. Traducerea citatelor latine</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.4. Választott nyíl.....	Error! Bookmark not defined.
VI.5. Vigyázó Szem.....	Error! Bookmark not defined.
<i>VI.5.1. Teme de meditație recomandate</i>	Error! Bookmark not defined.
VII. „Ezek a’ praktikák, és módok igen nagyra böcsültetnek...”	Error! Bookmark not defined.
not defined.	

VII.1. Combinarea speciilor literare în operele devoționale ale lui Tarnóczy	Error! Bookmark not defined.
VII.2. Tradiția mistică în operele respective	Error! Bookmark not defined.
VII.3. Utilizarea resurselor, retorica, stilul.....	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.3.1. „Szép és világos példákkal...”</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.3.2. Stilul</i>	Error! Bookmark not defined.
VIII. Concluzii	Error! Bookmark not defined.
Bibliografie	Error! Bookmark not defined.
Izvoare	Error! Bookmark not defined.
Literatură de specialitate.....	Error! Bookmark not defined.
Dicționare, lexicoane.....	Error! Bookmark not defined.

CUVINTE CHEIE:

Tarnóczy István, monografie, literatură devoțională, meditație, tradiția iezuită, școli iezuite, secolul al 17-lea, traduceri, atitudine de traducător, ars moriendi, literatura latină, elogium, rozariu, carte de rugăciuni, tradiție catolică, necrolog, manual de filosofie.

REZUMAT

Prezenta teză de doctorat se anunță a fi parte integrantă dar și completare a acelei cercetări – aflată în plin avânt în ultima vreme – care se ocupă cu studiul literaturii devoționale premoderne, mai precis cu forma textuală a meditației. Drept punct de pornire, așadar, am prezentat într-o sinteză și am clasificat principalele monografii și studii, atât internaționale cât și în limba maghiară, care au apărut până acum în acest domeniu. Mai mult, am semnalat criteriile metodologice în baza cărora cercetarea noastră se alătură celor anterioare.

Principalul nostru scop a constat în a revela un reprezentant maghiar iezuit relativ necunoscut al literaturii devoționale din secolul al XVII-lea și în a analiza opera lui. Examinarea operei lui Tarnóczy István a fost motivată de absența oricărui studii în acest sens. În plus, materialul sărăcăcios, adesea conținând date incorecte, al articolelor de dicționar sau lexicografice referitoare la Tarnóczy a constituit un alt factor care ne-a îndemnat să suplinim lacunele. Cel de-al treilea capitol al prezentei teze completează și sistematizează datele biografice ale lui Tarnóczy, un scriitor iezuit „cunoscut necunoscut”. Tot aici, tot cu intenția de a clarifica și de a suplini lacune, am enumerat în ordine cronologică toate operele semnate de Tarnóczy, inclusiv scrierile care i-au fost atribuite în trecut în mod eronat, unele fiind chiar preluate de câteva lexicoane de publicație recentă. Din numărul infim de studii, fie dedicate operelor lui Tarnóczy, fie care îl menționează ca simplă referință, se poate observa că analizele de istorie literară l-au ignorat până în prezent, aproape că l-au uitat în totalitate.

În compilarea biografiei am retrasat succesiunea, adesea rapidă, a locațiilor studenției și activității de profesor asumate de Tarnóczy. Cunoșcând regulile, prescrierile sistemului unitar de învățământ iezuit (*Ratio studiorum*), am dobândit o privire de ansamblu și în ceea ce privește cursul anilor școlari, materiile, metodele generale de predare, dar și activitățile extracuriculare. Pe parcursul prezentării anilor în care Tarnóczy a activat ca profesor ne-am oprit și asupra

sarcinilor de conducător, de lider spiritual, de prefect, pe care acesta le-a îndeplinit pe lângă profesorat. Asemenea fraților săi din ordinul iezuit, Tarnóczy a primit mai multe îndatoriri: a fost istoricul, consilierul, supervizorul, regentul mai multor colegii, iar mai târziu a purtat și titlul de rector al universității din Győr; pe lângă toate acestea a servit în bisericile locale din mai multe orașe; în Bratislava a fost președintele societății Agónia. Am parcurs pe rând stațiile vieții sale, schimbate la intervale scurte, acordând atenție locului și datei în care operele sale au apărut. Astfel am stabilit date și concluzii relevante pentru circumstanțele compoziționale, precum și pentru categoriile probabile de cititori ai acestora. Printre patronii cărților sale găsim, în acord cu practica vremii, înalți demnitari și clerici. Printre destinatari figurează numele vicegeneralului Bercsényi Miklós și cel al prințului Esterházy Pál, fiecare de câte două ori. Cu sprijinul celui dintâi a apărut în 1680 traducerea din Bellarmino, iar în 1685 *Jó akarat*; la rândul lui, Esterházy Pál a finanțat primele două volume din seria latină de elogii.

Am efectuat o cercetare de bază atât în planul revelării operelor, cât și al analizei și receptării lor. În studiul operelor ne-am ghidat după ordinea cronologică și limba de apariție. Ca atare, am discutat mai întâi scrierile de limbă latină, apoi traducerea, iar în cele din urmă culegerile meditative de limbă maghiară, care reprezintă punctul de greutate al prezentei cercetări. De asemenea, am abordat și contextul compozițional, am examinat specificitățile de conținut și de structură, de gen, dar și specificitățile retorice și stilistice.

Compararea traducerilor cu textele originale a respectat criteriile filologice și de teoria traducerii. Drept rezultat, am putut stabili că, deși Tarnóczy a rămas fidel originalului atât în planul conținutului, cât și al formei, traducerile lui sunt caracterizate pe alocuri de o tendință de a amplifica textul. Acest fapt se poate observa mai ales în traducerea citatelor la care se face referire: în numeroase cazuri Tarnóczy transpune citatele latine în textul maghiar prin interpretarea, explicarea lor liberă și adaptată mesajului actual. Similar practicii iezuite, Tarnóczy completează și corectează în mod sistematic, în ambele traduceri ale sale, referințele absente sau eronate (mai ales referințele la versete biblice). În ceea ce privește diferențele de amploare ale traducerilor, putem afirma că ele provin în principal din caracteristicile structurale ale limbii de traducere diferite față de cele ale limbii originale. Limba maghiară este mai lovace decât limba latină. Acest fapt se datorează pe de o parte unor specificități gramaticale, iar pe de altă parte, unor probleme terminologice specifice vremii. După cum am văzut, Tarnóczy a creat termeni noi pentru conceptele latine inexistente la acea dată în vocabularul maghiar – cum au procedat, de

altfel, și contemporanii săi (de ex., Huszti István).

Am extins confruntarea dintre *Manuductio* a lui Giovanni Bona și traducerea acesteia pregătită de Tarnóczy și la traducerea calvinistului Huszti István. Din compararea celor două traduceri maghiare pregătite de autori de confesiune diferită se poate deduce următoarea observație, referitoare în general la literatura meditativă din secolul al XVII-lea: deși la traducătorul protestant întâlnim mai des traduceri distorsionate în mod intenționat, ele nu periclitează mesajul esențial al operei devoționale. Rescrierile care schimbă înțelesul și care se datorează apartenenței la o altă confesiune se referă în general la diferențele în exercițiul devoțional, precum și la cadrul organizațional diferit (monasticism). Totuși, eventualele așteptări legate de divergențele în pagina de titlu nu se împlinesc: în fapt, diferențele datorate apartenenței profesionale nu sunt mai mari decât gestionarea mai liberă a textului de către Tarnóczy. Dacă privim în ansamblu activitatea literară a acestui autor iezuit, putem stabili că trăsăturile contra-reformiste evidente lipsesc în totalitate (cu o excepție: în traducerea din Bellarmino). Cercetările de istoria literaturii premoderne (de ex., Tüskés Gábor, Klaniczay Tibor, Gábor Csilla) au observat deja această tendință tolerantă care a început să devină o caracteristică a epocii în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Tonul polemic dintre confesiuni încetează tocmai în cărți devoționale de acest gen. Așa se explică faptul că publicul vremii citea operele scriitorilor de altă confesiune, dar și motivul pentru care Huszti a tradus *Manuductio* a călugărului cistercian. În ciuda faptului că din opera lui Tarnóczy tonul polemic (religios) lipsește, scrierile sale se integrează perfect în programul reformativ de recatolicizare reprezentat de iezuiți. Seria de elogii urmărește diseminarea (din nou), popularizarea în limba latină a cultului sfinților regi maghiari, după cum și cartea intitulată *Titkos értelmű Rósa*, considerată o inovație în limba maghiară, a văzut lumina zilei cu scopul de a populariza cultul Mariei și practica rozariului.

Scrierile lui Tarnóczy István beneficiază de o importanță cultural-istorică, dat fiind că ele au fost accesibile și inteligibile de către un public larg. Dacă prin cartea lui de filosofie (în latină) Tarnóczy a avut în vizor studențimea din Kassa (Košice), seria de elogii contribuia deja la educația religioasă a cititorilor laici cultivați, a nobililor din țară și din străinătate. Considerând cu atenție întreaga lui activitate literară, putem afirma că Tarnóczy scrie literatură utilitară în sensul strict al cuvântului. Acest fapt se referă în primul rând la operele sale devoționale, la culegerile sale de rugăciuni și meditații, dar scrierile sale în limba latină, diferite semnificativ de cele dintâi din punctul de vedere al genului, deserveau și ele scopuri practice. Examinând

culegerile sale de rugăciuni și meditații, scrise în limba maghiară, de format quadrifoliu, descoperim trăsăturile specifice literaturii devoționale din secolul al XVII-lea: laicizarea meditației, amestecul genurilor, îmbinarea, coexistența diferitelor tradiții teologice. Tarnóczy a destinat culegerile sale de meditații în principal uzului privat al laicilor. Atât bolnavii cât și cei sănătoși, atât tinerii cât și cei bătrâni reprezentau public vizat. Cele două traduceri, ca și volumul de mare succes *Holtig-való barátság*, sunt cărți care nu pregătesc cititorul numai pentru o moarte bună, ci îl și învață să trăiască. Opera lui Roberto Bellarmino, intitulată *De arte bene moriendi* este interpretată în mod accentuat în traducerea lui Tarnóczy drept *ars vivendi*. Deja titlul maghiar confirmă această observație: *Nagy mesterség a jó élet*. Modalitatea prin care dorește să călăuzească spre mântuire este de a avea în prim-plan în fiecare moment al zilei posibilitatea morții. Autorul este intens „prezent” în operele sale prin muștrări, prin frecvența inserare în text a unor indicații referitoare la practica rugăciunii și la ortopraxie. În cărțile sale găsim nu doar simple texte de rugăciune și meditație editate laolaltă, ci lectorul este ajutat și prin sfaturi legate de micile detalii ale vieții de zi cu zi, sau chiar prin citate consolatoare din Psalmi.

Importanța de istorie spirituală a operelor devoționale semnate de Tarnóczy rezidă într-un soi de program de viață pe care îl oferă cărțile sale: ele își propun consolidarea în credința și etica creștină, dezvoltarea universului interior de credință. Rugăciunile formulate la persoana întâi puteau aprofunda meditația pe de o parte, dar pe de altă parte mesajul teologic putea fi apropiat astfel mai ușor de către cititorul pios. Ultimele trei scrieri ale lui Tarnóczy, apărute la Viena – *Jó akarat, Választott nyíl* și *Vigyázó Szem* – se leagă strâns unele de altele atât din punct de vedere tematic cât și structural. Gândul lor central este: acordul cu voința divină, renunțarea la propria voință – ceea ce Tarnóczy numește drept *jó igyekezet* (= *bună străduință*). În esență toate cele trei opere gravitează în jurul obținerii și practicării acesteia, iar în sens larg, ea reprezintă mesajul esențial al întregii activități demarate de Tarnóczy. Căci ea îi este prezentată cititorului ca meșteșugul bunei vieți, ea reprezintă cheia mântuirii sufletului. În general, Tarnóczy își distribuie considerațiile pe mai multe capitole, sub formă de tratat, având scop didactic. Apoi urmează exercițiile concrete: rugăciunile și meditațiile formulate la persoana I singular. Căci părțile înțesate de referințe biblice, de aluzii la sau citate din scriitori bisericești și laici, de exemple pitorești și complexe – toate laolaltă creând impresia unei disertații – contribuie la înțelegere, care servește drept condiție *sine qua non* a faptelor bune. De aceea, expresia „Istennek jelenlétit gyakorlani” (= „A practica prezența lui Dumnezeu”), adesea folosită de Tarnóczy, denotă muncă

intelectuală dar totodată și faptă volitivă. Importanța de istoria literaturii pe care opera lui Tarnóczy o are constă pe de o parte în finețea stilistică, retorică, în limbajul ales al cărților sale, aspecte mai mult decât demne de atenție; iar pe de altă parte, în faptul că operele sale au avut un impact nu numai asupra literaturii religioase, ci și asupra liricii laice, un caz probabil fiind *Rózsakoszorú* a lui Gyöngyösi István. Cât despre importanța operei lui Tarnóczy în domeniul istoriei artei, ea este atestată de răspândirea largă și popularitatea ilustrațiilor după gravurile care acompaniau textul vieții sfântului Ladislau.

SURSE

Sursa primară a prezentei cercetări o reprezintă publicațiile maghiare vechi. Am constatat cu regret că aceste opere nu s-au păstrat pe nici un manuscript depozitat în arhivele și bibliotecile noastre, pe când din numărul infim de epistole scrise de Tarnóczy care ne-au rămas nici una nu se leagă de activitatea sa literară. Știm doar de o singură epistolă care face excepție; ea a fost editată în întregime de Acsády Ignác în 1887. Ea însă nu se mai află în locația la care trimite editorul (MOL). Tarnóczy a adresat epistola lui Esterházy Ferenc în 1675. În ea cere sprijinul lui Esterházy pentru publicarea traducerii intitulată *Mennyben vezető Kalauz*, sprijin pe care foarte probabil nu l-a obținut, de vreme ce traducerea din Bona a fost într-un final dedicată lui Szegedy Ferenc. Printre sursele secundare amintim catalogul alcătuit de Lukács László, catalog care ne-a fost de mare ajutor în elaborarea biografiei. Am discutat fragmentara literatură secundară referitoare la Tarnóczy în rezumatul de istorie a cercetării (*status quaestionis*).

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

ACSAĐY Ignác

1887 *Egy nagyszombati könyvkiadás 1675-ben* In Magyar Könyvszemle, (1–6), 239–241.

ACSAY Ferenc

1901 *A győri kath. főgimnázium története. 1626–1900*, Győr

ANTAL Beatrix

2005 *Az esztergomi főegyházmegye állapota Kollonich Lipót érseksége kezdetén, 1695. (Kánoni kivizsgálási jegyzőkönyve alapján)* In Egyháztörténeti Szemle, 6 (1), 48–61.

ARIES, Philippe

1980 *L'uomo e la morte dal medioevo a oggi*, Laterza, Roma–Bari

ASSMANN, Jan

1999 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*, Atlantisz Könyvkiadó, Budapest

BÁLINT Sándor

1998 *Ünnepi Kalendárium, III.*, Mandala Kiadó, Szeged

BARNA Gábor

1986 *Az élő szentolvasó magyarországi elterjedése* In Vigilia, (5), 67–75.

1998 *Az élő Rózsafüzér kunszentmártoni társulata*, Szeged

BARTÓK István

1993 *„Szükséges azért az jó fordítás, és hasznos...”*: Vázlat az 1630–1700 közötti magyarországi fordításirodalom kritikátörténetéhez In ItK, 97 (4), 451–469.

1998 *„Sokkal magyarabbúl szólhatnánk és írhatnánk”*. Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között, Akadémiai Kiadó, Budapest

2008 *Terminusok és szakkifejezések: Medgyesi Pál és a magyar tudományos műnyelv* In FAZAKAS Gergely Tamás–GYŐRI L. János (szerk.), *Medgyesi Pál redivivus. Tanulmányok a 17. századi puritanizmusról*, Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, Debrecen, 156–163.

BERNS, Jörg Jochen

2000 *Höllenmeditation. Zur meditativen Funktion und mnemotechnischen Struktur barocker Höllenpoesie* In KURZ, Gerhard (ed.), *Meditation und Erinnerung in der frühen Neuzeit*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 141–174.

BESTUL, Thomas H.

1989 *Chaucer's Parson's Tale and the Late-Medieval Tradition of Religious Meditation* In *Speculum*, 64 (3), 600–619.

BITSKEY István

1995 *Katolikus egyházi énekek. (RMKT XVII. sz. 15. k.)* In *ItK*, 99 (2), 252–256.

1997 *Püspökök, írók, könyvtárak. Egri főpapok irodalmi mecénatúrája a barokk korban*, Eger

2006 *A német nyelvterület jezsuita egyetemei és Magyarország a kora újkorban* In SZILÁGYI Csaba (szerk.), *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*, PPKE BTK, Piliscsaba, 481–495.

2009 *Katolikus reform és ellenreformáció a kora újkori Magyarországon (Az újabb kutatások szemléje)* In FAZAKAS Gergely Tamás–CSORBA Dávid–BARÁTH Béla Levente (szerk.), *Egyház és kegyesség a kora újkorban. Kutatástörténeti tanulmányok*, Debrecen, 35–58.

BORIÁN Elréd

2006 *A történetíró Kazy testvérek háttérbe szorításának politikai okai* In SZILÁGYI Csaba (szerk.), *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*, PPKE BTK, Piliscsaba, 300–311.

BUTZER, Günter

2000 *Rhetorik der Meditation. Martin Mollers 'Soliloquia de Passione Iesu Christi' und die Tradition der eloquentia sacra* In KURZ, Gerhard (ed.), *Meditation und Erinnerung in der frühen Neuzeit*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 57–78.

CARLSMITH, Christopher

2002 *Struggling toward Success: Jesuit Education in Italy. 1540-1600* In *History of Education Quarterly*, (2), 215–246.

CUNNINGHAM, Lawrence S.–EGAN, Keith J.

1996 *Christian Spirituality. Themes from the tradition*, Paulist Press, New Jersey

CSONTOS Nóra

2004 *Az idézetek jelölésének módja a magyar nyelvű nyomtatványokban (a XVII. század közepétől az idézőjel megjelenéséig)* In *Magyar Nyelvőr*, (128), 245–247.

DUCLOW, Donald F.

1983 *Everyman and the Ars moriendi: Fifteenth-Century Ceremonies of Dying* In *Fifteenth Century Studies*, (6), 93–113.

ERDEI Klára

1980 *Ecsedi Báthori István meditációi és európai hátterük* In ItK, 84 (1), 55–69.

1982 *Modellfejlődés Ecsedi Báthori István prózájában* In ItK, 86 (5–6), 620–626.

1990 *Auf dem Wege zu sich selbst: Die Meditation im 16. Jahrhundert. Eine funktionsanalytische Gattungsbeschreibung*, Wiesbaden

FEJÉR Georgius

1835 *Historia Academiae Scientiarum Pazmaniae Archi-Episcopalis ac M. Theresianae regiae literaria*, Buda

FILA Béla–JUG László

1997 *Az egyházi tanítóhivatal megnyilatkozásai*, Örökmécs Alapítvány, Kisterenye–Budapest

FISCHER, Karl A. F.

1987 *Die Kaschauer und Tyrnauer Jesuiten-Universitäten im 17. und 18. Jahrhundert. Namenslisten der Professoren* In Ungarn-Jahrbuch, 15, 117–185.

GÁBOR Csilla

2002 *Meditáció, teológia, nyelvalkotás. Roberto Bellarmino elmélkedő könyvének magyar fordítása* In GÁBOR Csilla–SELYEM Zsuzsa (szerk.), *Kegyesség, kultusz, távolítás*, Stientia, Kolozsvár, 11–36.

2004 *ElméLKedés - interkonfesszionális átjárás - nyelvi program. Három XVII. századi példa* In BITSKEY István–OLÁH Szabolcs (szerk.), *Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 384–400.

2004 „*Religiosa actio mentis*”: *Meditációelmélet és meditációtípusok a kora újkorban Európában és Magyarországon* In Uő. (szerk.), *Devóciók, történelmek, identitások*, Scientia, Kolozsvár, 9–60.

2007 *Doctrine–Virtue–Memory. Seventeenth-century Hungarian Devotional Literature in European Context*, Cluj University Press, Cluj-Napoca

2008 *ElméLKedés, meditáció: a kutatás állása, feladatok, tervek* In SZELESTEI NAGY László (szerk.), *Lelkiségtörténeti számvetés, Pázmány Irodalmi Műhely*, Piliscsaba, 55–62.

2009 *A szőnyeg színe és fonákja: Fordítói elvek és gyakorlatok a régi magyar irodalomba* In *Literatura*, (1), 44–52.

GAJTKÓ István

1936 *A XVII. század katolikus imádságirodalma*, „Élet” Irodalmi és Nyomda Rt., Budapest

GALAVICS Géza

2003 *Thesenblätter ungarischer Studenten in Wien im 17. Jahrhundert. Künstlerische und pädagogische Strategien* In KARNER, Herbert–TELESKO Werner (hrsg.), *Die Jesuiten in Wien*, Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 113–130.

2004 *Magyar diákok 17. századi tézislapjai Közép-Európában* In Művészettörténeti Értesítő, 53 (1–4), 53–80.

GULYÁS István

1939 *A XVII. század katolikus aszkétikus irodalma*, „Élet” Irodalmi és Nyomda Rt., Budapest

GYULAI Éva

2009 *A jezsuiták sárospataki Agonia-kongregációja a 17. században I.* In Egyháztörténeti Szemle, 10 (1), 3–31.

HARGITTAY Emil

1999 *A Campianus-fordítás és Pázmány irói pályakezdése* In ItK, 103 (5–6), 661–665.

HELTAI János

2008 *Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában (1601–1655)*, Universitas Kiadó, Budapest

HOLL Béla

1992 *Tarnóczy István: Ttikos értelmű rózsza (1676)* In UŐ.(s.a.r.), *Régi Magyar Költők Tára XVII. század*, 15/B. Jegyzetek, Akadémiai Kiadó–Argumentum Kiadó, Budapest, 80–82.

IMRE Mihály

2001 *A XVII. századi retorika és irodalomelmélet műhelyében – gondolatok Bartók István könyvéről* In Irodalomtörténet, 82 (1), 131–149.

INCZE Gábor

1931 *A magyar református imádság a XVI. és XVII. században*, Theologiai Szemle Kiadása, Debrecen

IVÁNYI Emma

1991 *Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége (1681–1713)*, Akadémiai Kiadó, Budapest

KECSKEMÉTI Gábor

1998 *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században*, Universitas Könyvkiadó, Budapest

KERNY Terézia

- 1993 *Szent László lovas ábrázolásai* In *Ars Hungarica*, (21), 39–54.
- 1996 *Szent László halála és temetése a képzőművészetben* In *Magyar Egyháztörténeti Évkönyv–Annales Historiae Ecclesiae Hungaricae*, Budapest, 73–83.
- 2000 *Néhány dunántúli Szent László ábrázolásról* In MIKLÓSI-SIKES Csaba–KERNY Terézia (szerk.), *Szent László király emlékei Dunántúlon. Tanulmányok*, Sümeg, 69–88.
- 2000 *Szent László tisztelete és középkori ikonográfiája* In HANKOVSKY Béla–KERNY Terézia–MÓSER Zoltán, *Ave rex Ladislaus*, Budapest, 30–41.
- 2006 *Szent László és a magyar szentek tisztelete a jezsuitáknál (1550–1630)* In SZILÁGYI Csaba (szerk.), *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*, PPKE BTK, Piliscsaba, 424–440.
- 2010 *Szent László hódolata Szűz Mária előtt (XIV–XIX. század)* In CSÖRSZ RUMEN István (szerk.), *Ghesaurus. Tanulmányok Szentmártoni Szabó Géza hatvanadik születésnapjára*, rec.iti, Budapest, 515–540.

KNAPP Éva

- 1995 *Vallás és társadalom Kassán a 17–18. században* In *Századok*, (4), 791–812.
- 2001 „Gyönyörű volt szál alakja”. *Szent István király ikonográfiája a sokszorosított grafikában a XV. századtól a XIX. század közepéig*, Borda Antikvárium, Budapest
- 2001 *Pietás és literatúra. Irodalomkínálat és művelődési program a barokk kori társulati kiadványokban*, Universitas, Budapest

KNAPP Éva–KILIÁN István

- 1999 *A soproni jezsuita díszletterv-gyűjtemény*, Enciklopédia Kiadó.

LECLERCQ, Jean

- 1982 *The Love of Learning and the Desire for God. A Study of Monastic Culture*, Fordham University Press, New York

LUKÁCS László–MOLNÁR Antal

- 1997 *A homonnai jezsuita kollégium (1615–1619)* In BALÁZS Mihály–FONT Zsuzsa–KESERŰ Gizella (szerk.), *Művelődési törekvések a korai újkorban*, Szeged, 355–374.

MÉSZÁROS István

- 2000 *A katolikus iskola ezeréves története Magyarországon*, SzIT, Budapest

MILLER, John D.

- 2002 *Beads and Prayers: The Rosary in History and Devotion*, Burns & Oates, London
- NAGY Iván
- 1858 *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, III., Budapest
- 1859 *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, V., Budapest
- NÉMETH Gábor
- 1991 *Gyöngyösi testamentumok és fassiólevelek, 1642-1710*, Heves Megyei Levéltár, Eger
- ŐRY Miklós
- 2006 *Pázmány Péter tanulmányi évei*, PPKE BTK, Piliscsaba
- PÁSZTOR Lajos
- 1940 *A magyarság vallásos élete a Jagellók korában*, Budapest
- PETRŐCZI Éva
- 1997 *Egy fordítás háttértörténete. Lewis Bayly: The Practice of Piety–Medgyesi Pál: Praxis Pietatis* In ItK, 101 (5–6), 634–650.
- 2008 *Régi bort új tömlőbe - néhány új szempont Medgyesi Pál Bayly- fordításának vizsgálatához* In FAZAKAS Gergely Tamás–GYÖRI L. János (szerk.), *Medgyesi Pál redivivus. Tanulmányok a 17. századi puritanizmusról*, Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, Debrecen, 164–173.
- POLGÁR Ladislaus
- 1957 *Bibliographia de historia Societatis Iesu in regnis olim Corona Hungarica unitis (1560–1773)*, Institutum Hungaricum, Romae
- RUBIDGE, Bradley
- 1990 *Descartes's Meditations and Devotional Meditations* In *Journal of the History of Ideas*, 51 (1), 27–49.
- RUH, Kurt
- 2006 *A nyugati misztika története. I–II.*, Akadémiai Kiadó, Budapest
- SCHEER, Monique
- 2006 *Rosenkranz und Kriegsvisionen. Marienerscheinungskulte im 20. Jahrhundert*, Tübingen
- SINKOVICS István–SZÉKELY György
- 1985 *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–1985*, Budapest
- SOMMERVOGEL, Carlos
- 1896 *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, VII., Bruxelles–Paris

SÖVEGES Dávid

2007 *Fejezetek a lelkiség történetéből II. A reneszánsz humanizmustól a II. Vatikáni Zsinatot követő változásokig*, Bencés Kiadó, Pannonhalma

STOEGER, Johann N.

1855 *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu*, I., Viennae

SZABÓ Flóris

1964 *Források kódexeink halál-szövegeihez* In ItK, 68 (5–6), 681–690.

SZARKA Anna

1994 *Az unvári jezsuita kollégium és a munkácsi püspökség könyvgyűjteménye*, Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza

SZEKFŰ Gyula

1938 *Szent István a magyar történet századaiban* In SERÉDI Jusztinián (szerk.), *Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján*, III., MTA, Budapest, 3–80.

SZELESTEI NAGY László

1987 *A jezsuiták történeti forrásgyűjtésének kezdetei Magyarországon* In Magyar Könyvszemle, 103 (3), 161–172.

1989 *Irodalom- és tudományszervezési törekvések a 18. századi Magyarországon. 1690–1790.*, OSzK, Budapest

2005 *Katolikus népénekek a 17. században* In ÖTVÖS Péter–PAP Balázs–SZILASI László (szerk.), *A magyar költészet műfajai és formái a 17. században*, Szeged, 175–179.

2007 *A magyarországi Jézus Szíve- tisztelet kezdeteiről* In MOLNÁR Antal–SZILÁGYI Csaba–ZOMBORI István (szerk.), *Historicus Societatis Jesu. Szilas László Emlékkönyv*, Budapest, 245–255.

2008 *A katolikus egyháztörténeti kutatásokról* In Magyar Sion, 2 (44), 263–268.

SZILÁRDFY Zoltán

2000 *Sajátos típusok a magyar szentek barokk kori ikonográfiájában* In CSÉFALVAY Pál–KONTSEK Ildikó (szerk.), *Magyar szentek tisztelete és ereklyéi*, Keresztény Múzeum, Esztergom, 55–88.

2007 *A magyarországi művészet hódolata Xavéri Szent Ferenc előtt. Kultusztörténet-ikonográfia* In MOLNÁR Antal–SZILÁGYI Csaba–ZOMBORI István (szerk.), *Historicus Societatis Jesu. Szilas László Emlékkönyv*, Budapest, 256–282.

SZINNYEI József

1909 *Magyar írók élete és munkái*, XIII., Budapest

SZÖRÉNYI László

2002 *Tarnóczy István Szent István- életrajza, a „lapidáris stílus” remekműve* In Uő, *Philologica Hungarolatina*, Kortárs Kiadó, Budapest, 101–110.

TENENTI, Alberto

1989 *Il senso della morte e l'amore della vita nem Rinascimento*, Giulio Einaudi, Torino

[TRENCSÉNYI-] WALDAPFEL Imre

1932 *A Rózsakoszorú forrása* In Uő., *Gyöngyösi-dolgozatok*, Pallas, Budapest, 20–32.

TÜSKÉS Gábor

1997 *A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai (Nádasi János)*, Universitas Kiadó, Budapest

2006 *Egy történelmi toposz a 16–18. századi egyházi irodalomban* In BENE Sándor (szerk.), *„Hol vagy, István király?”. A Szent István-hagyomány évszázadai*, Gondolat, Budapest, 237–267.

TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva

1992 *Vallásos társulatok Magyarországon a XVII – XVIII. században* In Néprijzi Látóhatár, 1 (3–4), 8–36.

2002 *Egy történelmi toposz az egyházi irodalomban: Magyarország – Mária országa* In Uő. (szerk.), *Az egyházi irodalom műfajai a XVII–XVIII. században*, Argumentum, Budapest, 11–54.

2002 *II. Rákóczi Ferenc meditációi* In Uő. (szerk.), *Az egyházi irodalom műfajai a XVII–XVIII. században*, Argumentum, Budapest, 150–196.

2004 *Populáris grafika a 17–18. században*, Balassi Kiadó, Budapest

2009 *E.S. és a Rózsakoszorú* In Uő., *Sedes musarum. Neolatin irodalom, tudománytörténet és irodalomelmélet a kora újkori Magyarországon*, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 273–300.

W. O'MALLEY, John

1993 *The First Jesuits*, Harvard University Press, Cambridge

ZSOLDOS Attila

1990 *Matricula Universitatis Tyrnaviensis 1635 – 1701*, ELTE, Budapest